

KARADENİZ

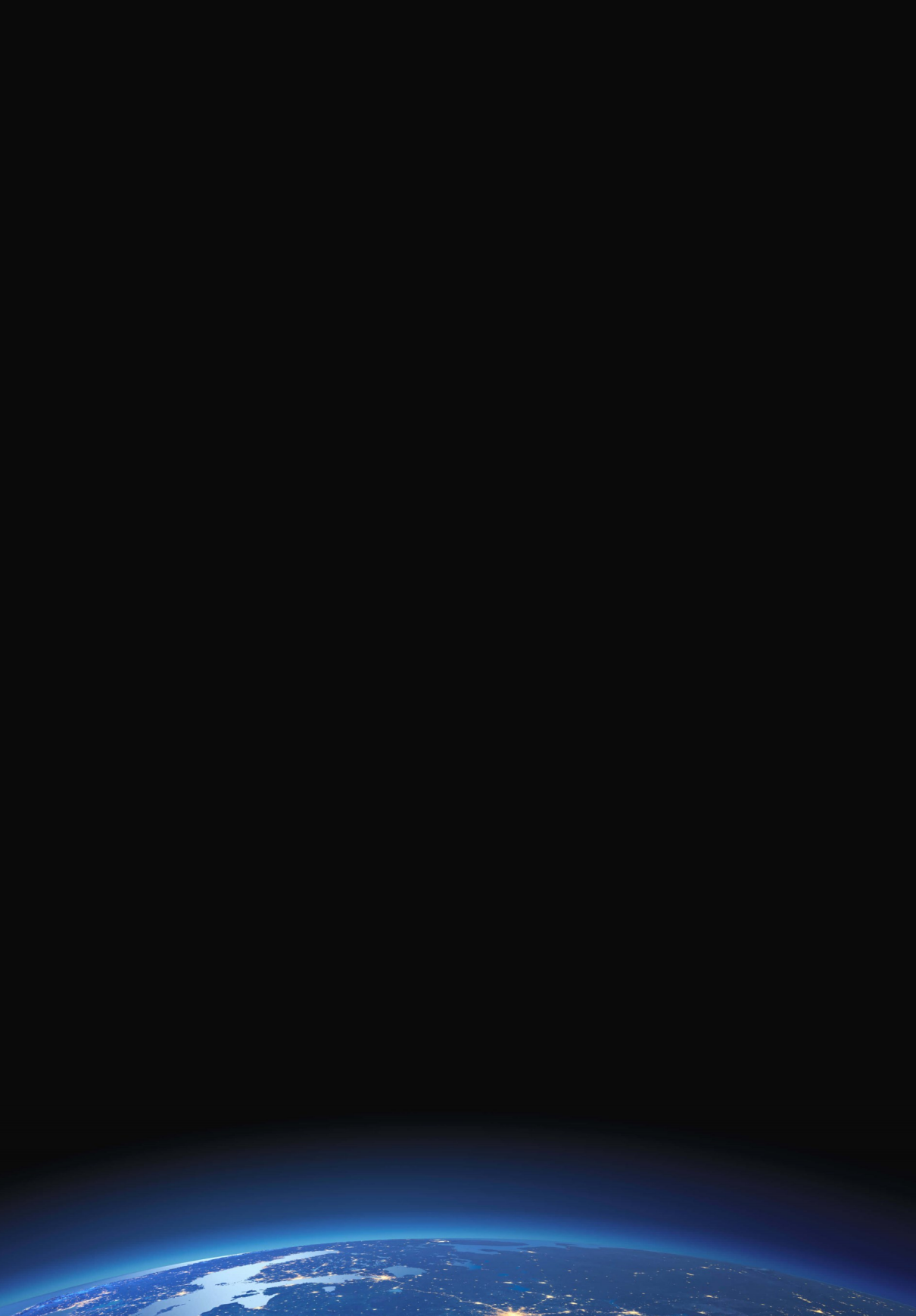
2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbavaşoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yarasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021..	13
RUKİYE PATAN	
44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021	53
HÜLYA KINIK	
Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan'da Beklentiler	75
VAHİT GÜNTAY	
Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021	103
DİLEK KARADENİZ TOPAL	
Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021	135
HASAN YILMAZ	
Doğu'nun Gölgesinde Batı'ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021	177
ESRA ÇİL AYDOĞDU	

Avrupa'nın Karadeniz'deki Stratejik Limanı Romanya: 2021
..... 221

EDA TUTAK

Rusya'nın 2021 Görünümü 259

YAŞAR SARI

İşgal Tehdidi Altında Ukrayna'nın Bir Yılı: 2021. 303

ADNAN SEYAZ

Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021. 335

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Biden'in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına
Yansımaları 373

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki
Mücadelesi: 2021 409

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve GÖKHAN ÖÇALAN

Geniş Karadeniz Havzası'nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği:
Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi435

MÜGE YÜCE

2021 Yılıını Geride Bırakırken Avrupa Birliği'nin Geniş
Karadeniz Havzası Stratejileri 455

FEVZİ KIRBAŞOĞLU

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınıraşan Sorunlar

Karadeniz'de Göç ve Sınır Politikaları 493

HAKAN ÜNAY ve MURAT ÇEMREK

Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları
Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar..... 519

İSMAİL KÖSE

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 549

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri 577

SÜLEYMAN TEMİZ ve AHMET ATEŞ

YAZARLAR 605

TAKDİM

Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi ikinci yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2021 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2021 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on sekiz makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2021 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2021'i değerlendirdiği "*Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2021 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021” makalesi; Vahit Guntay “Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan’da Beklentiler”; Dilek Karadeniz Topal “Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021”; Esra Çil Aydoğdu “Doğu’nun Gölgesinde Batı’ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021”; Eda Tutak “Avrupa’nın Karadeniz’deki Stratejik Limanı Romanya: 2021”; Yaşar Sarı “Rusya’nın 2021 Görünümü”; Adnan Seyaz “İşgal Tehdidi Altında Ukrayna’nın Bir Yılı: 2021”; Gökhan Öçalan “Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Biden’in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına Yansımaları”; Fevzi Kırbaşoğlu ve Gökhan Öçalan’ın “NATO ve Rusya’nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği: Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi” ve Fevzi Kırbaşoğlu’nun “2021 Yılı Geride Bırakırken Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası Stratejileri” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Hakan Ünay ve Murat Çemrek “Karadeniz’de Göç ve Sınır Politikaları”; İsmail Köse “Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Süleyman Temiz ve Ahmet Ateş “2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

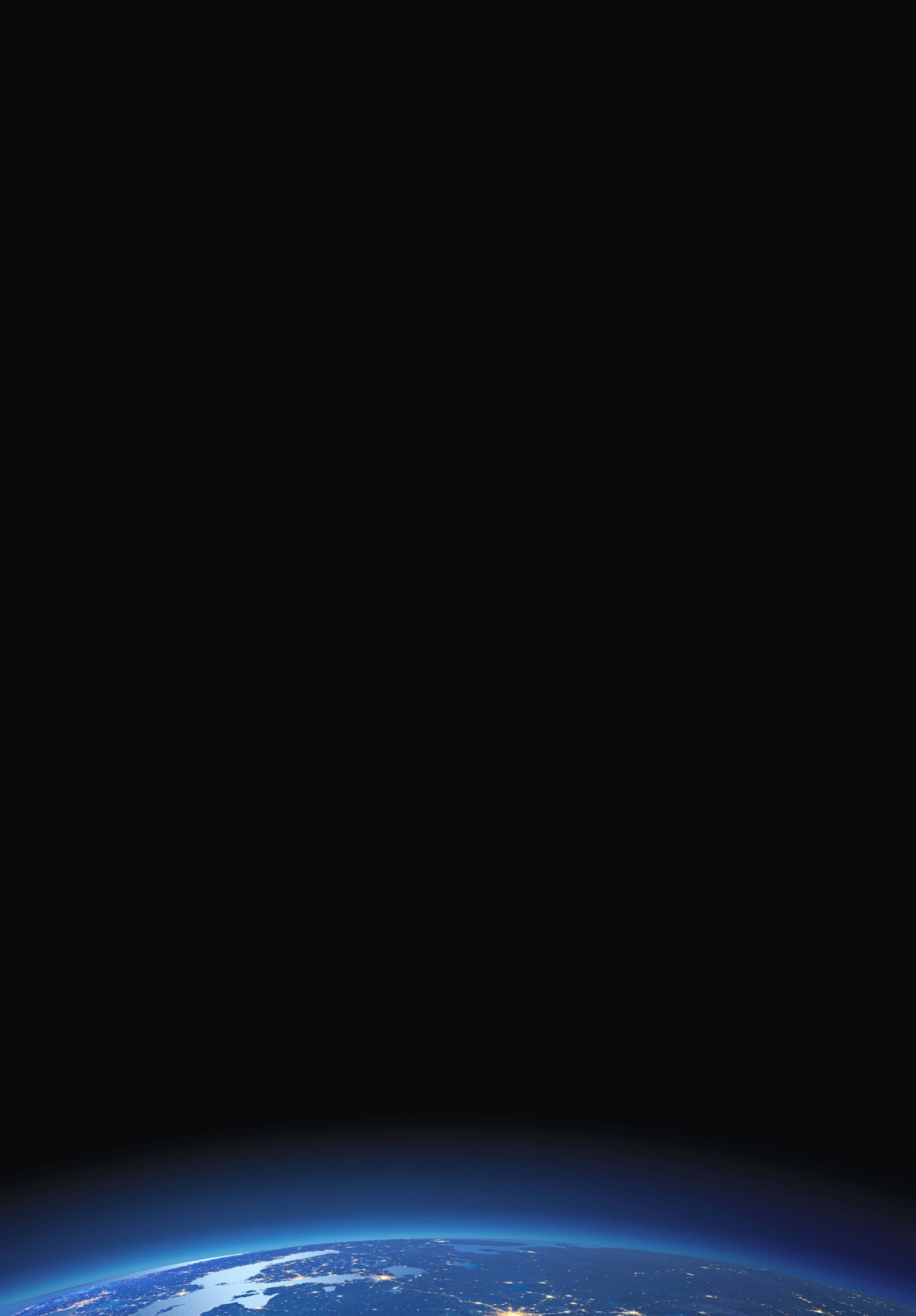
ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Temmuz 2022

Bölge Ülkelerinin
2021 Görünümü

1. BÖLÜM

SEÇİMLERİ GERİDE BIRAKIRKEN 2021 YILI VE BULGARİSTAN'DA BEKLENTİLER

Vahit Güntay

[Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi]

Giriş

Küresel gelişmelerin etkisi açısından Türkiye'nin önemli komşularından birisi olduğunu her fırsatta hissettiren Bulgaristan ile ilgili bu bölüm, ülkenin 2021 yılında önemli bir seçimi de geride bıraktığı zaman dilimine odaklanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde önemli bir yılı geride bırakan Bulgaristan ile ilgili gelişmeler mercek altına alınacaktır.

1990'larda Bulgaristan'ın çalkantılı dönüşümü sırasında yolsuzluk, organize suç ve hukukun üstünlüğü gibi sorunlar 2021 yılında da gündemde yer almaya devam etmiştir. Bulgaristan 2007'de Avrupa Birliği (AB)'ne katıldığında bu sorunların çözülmemiş olması nedeniyle Brüksel, ülkenin reformlarını bir geçiş mekanizması aracılığıyla izlemeye karar vermiştir. Bu ve benzer mekanizmalar bazı reformlara rehberlik etmiş olsa da birçok araştırmacı AB'nin Bulgaristan'da hukukun üstünlüğünü teşvik etmedeki genel etkinliğini hala sorgulamaktadır. Bazıları ayrıca AB kalkınma fonlarının dolaylı olarak yolsuzluğa yol açtığını dahi iddia etmektedir.

Gözlemciler Bulgaristan'ın yolsuzlukla mücadele çerçevesinde bazı gelişmeler kaydettiğini belirtse de temel zorluklar birbirini izleyen hükümetlerde de devam etmiş ve 2021 yılı geride bırakılırken seçimlerde benzer tartışmalar gündemdeki yerini

korumuştur. Bulgaristan, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International, 2021)'nin yıllık Yolsuzluk Algıları Endeksi (Corruption Perceptions Index)'nde son yıllarda AB üye ülkeleri arasında son sıralarda yer almaya devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Bulgaristan için 2021 yılına ilişkin yatırım analizlerinde ülkeyi özellikle kamu alımlarında ve AB fonlarının kullanımında üst düzey yolsuzlukla betimlemektedir ve bu durumu endişe verici olarak tanımlamaktadır (US Department of State, 2021). 1990'dan bugüne tüm eleştirilere ve resmi kayıtlara da rağmen bugüne kadar hiçbir üst düzey yetkili yolsuzluktan dolayı yargılan(a)mamıştır.

Küresel gelişmeler de düşünüldüğünde Bulgaristan adına 2020 yılı esasında 2021 yılının provası niteliğindedir. Benzer eleştiriler ve ülkedeki diğer dinamikler düşünüldüğünde politik alan da benzer şekilde karmaşık ve gergin bir yılı geride bırakmıştır. Bu bölüm dahilinde Bulgaristan'daki son seçimler dahil olmak üzere 2021 yılına ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Analiz boyutu itibariyle daha önce de belirtildiği gibi ülkenin AB içindeki dinamikleri, dış politikası ve seçimler bakımından tüm değinilen başlıklar ayrı ve özel çalışmaların konusudur. Bu açıdan yine yapılan tespitler özelindeki bazı veriler ve değerlendirmeler 2022 yılı için de beklentilere yönelik genel bir çerçeveyi okurlara sunmayı hedeflemektedir.

2021 Yılı Geride Bırakılırken Bulgaristan'a Genel Bakış

Ekonomi ile İlgili Bazı Temel Veriler

2021 yılı içinde Bulgaristan'da ekonomik toparlanma 2020 yılına göre daha olumlu bir grafik çizmektedir. Daha önce COVID-19 salgınının etkisiyle büyük bir daralma yaşayan ekonomi nispeten de olsa rahatlamıştır. Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) 2021'in ilk yarısından itibaren yüzde 3,4 artarak yıl bazında olumlu bir grafik çizmiştir (OECD, 2021). COVID-19'a yönelik politik bir hamle yapma imkânı da bulan ülke 2020

yılında protestoları geride bırakırken 2021’de daha kalıcı önlemlere yönelmeyi bilmiştir. Bulgaristan’daki yetkililer bu açıdan ilk iş olarak emekli maaşları ve kamu ücretleri için kaynakların artırılmasına odaklanmıştır.

Enerji sektöründeki reformlar, yenilenebilir kaynaklara daha fazla odaklanılarak devam etmiş ve bu da ekonomik göstergeler üzerinde nispeten olumlu etki sağlamıştır. Elektrik piyasasının serbestleştirilmesi açısından yenilenebilir enerji kaynaklarının önündeki idari engeller kaldırılırken, küçük yenilenebilir projeler için piyasa bazlı desteğin getirilmesi gündeme gelmiştir.

AB fonlarının verimli bir şekilde kullanılmasına ilişkin perspektif enerji odaklı bir politikayla birleştirilmiştir. Küresel enerji piyasasındaki değişim ve etki Bulgaristan açısından da kritik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Ekim 2021 ortasında Bulgaristan, “Recovery and Resilience Facility (RRF)” planını sunmuş ve şu anda Avrupa Komisyonu tarafından bu girişim değerlendirmeye bırakılmıştır. Bulgaristan RRF kapsamında toplam 6,6 milyar euro hibe talebinde bulunmuştur (European Commission, 2021). AB fonları esasında ülke için önemlidir. En azından daha önce AB fonlarının kullanımı ile ilgili yolsuzluk söylemleriyle karşı karşıya kalan ülke önemli bir sınav verecek gibi gözükmektedir.

Her ne kadar 2021 yılına ilişkin bazı engeller temel vurgu olsa da ekonomi beklenen canlılığı yakalayamamıştır. 2020’nin ikinci çeyreğinin (ve 2020’nin tamamında yüzde 4,4’lük bir düşüşün) ardından GSYİH açığının kapatılması da ekonomik bazı engellerden dolayı gerçekleşememiştir. 2020’de büyümenin önündeki ana sorunlar net ihracat, özel tüketim ve stoklar olmuştur. Yatırım ve hükümet harcamaları nispeten iyi bir seviyede kalmıştır (CRS Reports, 2021). 2021’de ekonomi genişlemeyi başaramamıştır, çünkü ilk iki çeyrekte GSYİH büyümesi sırasıyla yüzde 0,1 ve yüzde 0,3 azalmıştır. Özel tüketim, yatırımların durgun olduğu 2021 yılında büyümenin

ana lokomotifi olurken ikinci çeyrekte ihracat artışı, iç taleple desteklenen ithalattaki büyümeyi telafi edememiştir (Republic of Bulgaria National Statistical Institute, 2021).

Devlet harcamaları üzerindeki baskı, temel ekonomik dinamiklerdeki olumsuz gelişmelerden dolayı önemli derecede artmıştır. Temmuz 2021'in sonunda bütçe, bugüne kadarki GSYİH'nin yüzde 0,6'sı kadar fazla vererek 2020 ve önceki yıllarda kaydedilen fazlanın altında kalmıştır. Harcamalar bu dönemde artan sosyal ve personel giderlerinin etkisiyle yüzde 21,4 oranında artmıştır. 2021 bütçesi başlangıçta GSYİH'nin yüzde 3,9'unu hedeflemiştir, ancak mevcut geçici hükümet, GSYİH'nin yüzde 3,6'sı kadar nakit bazlı bir açık öneren revizyon taslağı hazırlayabilmiştir (Republic of Bulgaria National Statistical Institute, 2021). Revizyon, hükümetin 2021 sonbaharında başka bir COVID-19 dalgasıyla başa çıkmasına, düşünülen emeklilik ve kamu maaşlarında artışa ve özel sektörü desteklemeye yönelik reformlara kaynak üretememiştir.

Enflasyon 2021'de artmıştır. Ocak 2021'de yüzde 0.6'ya düştükten sonra enflasyon, artan yakıt, gaz ve elektrik fiyatları nedeniyle Ağustos 2021'e kadar yıllık bazda yüzde 3,7'ye yükselmiştir. Toptan elektrik fiyatı, esas olarak talepteki artış nedeniyle Ağustos 2021'de rekor seviyelere ulaşmış ve bazı şirketlerin üretimi durdurmasına neden olmuştur. Büyüme görünümü olumlu kalmaya devam etmiştir, ancak aşağı yönlü riskler güçlü seyretmiştir (Ministry of Finance of the Republic of Bulgaria, 2021). Tüketimi destekleyen genişletici maliye politikası sayesinde 2021'de ekonominin yüzde 4,2 büyüyeceği tahmin edilmiştir. AB fonlarının akışını etkileyebilecek uzun süreli bir siyasi açmaz ve düşük aşılama oranları Bulgaristan'ın ekonomi temelli göstergeleri yanında halen gündem konularıdır. Yetkililer, yeni sınırlama önlemlerine yol açabilecek COVID-19 dalgalarına hazırlıklı olmayı masada tutmaktadır. 2022'de beklenti ekonominin yüzde 4,4 oranında büyümesi ve AB

fonlarının yatırımları desteklemesi yönünde beyan edilmektedir (Bulgarian National Bank, 2021).

Özellikle karşı karşıya kaldığı olumsuz değerlendirmeler karşısında yönetim ve hukukun üstünlüğünü geliştirmek için daha fazla çabaya ülke genelinde ihtiyaç duyulmaktadır. Dikkat edilmesi gereken alanlar arasında kara para aklama karşıtı düzenlemeler, bankacılık dışı finans sektörü, devlete ait işletmeler ve iflas düzenlemeleri yer almaktadır. Tüm bu hedefler AB tarafından da dikkatle takip ediliyor olacaktır (CRS Reports, 2021).

Yine COVID-19 sonrası çevre ve enerji odaklı uygulamalar açısından dekarbonizasyona yönelik adımlar hızlandırılacak gibi gözükmektedir. Enerji sektörü reformları Bulgaristan açısından geride kalmıştır ve yetkililer halen kömür kullanımının ne zaman sonlandırılacağı konusunda net gözükmemektedir. Piyasanın serbestleşmesiyle firmalar için yeni fırsatlar oluşmaktadır fakat yüksek elektrik ve gaz fiyatları da 2022'ye girerken Bulgaristan için önemli sorunlardan sadece birkaçı gibi gözükmektedir (Stankova ve Toneva, 2021).

COVID-19'a Karşı Duruş ve Yapısal Reformlar

Bulgaristan'da 2021 yılına ilişkin politik eğilim çoğunlukla uzun süreli politika değişikliklerine odaklanmıştır. 2020'de yetkililer, ücretleri de kapsayan GSYİH'nin yaklaşık yüzde 3'ü oranında bir COVID-19 kriz müdahale paketi, 2021'in sonuna kadar konaklama sektöründe azaltılmış katma değer vergisi oranı ve Bulgaristan Kalkınma Bankası aracılığıyla likidite desteği öngörmekteydi. 2021'de hükümet, beklentilerin korunmasına yardımcı olmak için 60/40 planını genişletmiştir (Bulgarian National Bank, 2021). Kaynaklar ayrıca, Temmuz 2021'de onaylanan yüzde 5'lik endekse ek olarak, Aralık 2021'den itibaren kamu ücretlerinde yüzde 10'luk artış ve emekli maaşlarında yüzde 12,5'lik artış gibi harcamalara kaydırılmıştır (Sterev, 2021).

Rekabet kanunu, AB düzenlemelerine tam uyum yolunda bir adım olarak güncellenmiştir. Kanunda yapılan değişikliklerle European Competition Network Plus (ECN+) ve Haksız Ticaret Uygulamaları (Unfair Trading Practices-UTP) ile ilgili AB direktifleri iç hukuka aktarılarak Şubat 2021'in sonunda yürürlüğe girmiştir. Ana değişiklikler arasında farklı direktifler yer almaktadır. Antitröst davalarında etkin rekabet testi için önemli engellerin getirilmesi, "daha güçlü pazarlık" kavramının yürürlükten kaldırılması (2015'te Bulgaristan tarafından uygulamaya konan ancak diğer AB üye ülkelerinde uygulanmayan oldukça belirsiz bir prosedür) ve Rekabetin Korunması Komisyonu (Comission for Protection of Competition) tarafından davaların çözülmesi için daha net sürelerin tayin edilmesi gibi hususlar bunlardan bazılarıdır (Papazova, 2021). 2021 yılındaki diğer güncellemeler arasında, ihalelerin manipüle edilmesini önlemeye yönelik tedbirler ve birleşme işlemlerinde ön bildirim temasının tanıtılması da yer almıştır.

Diğer bir öncelik olarak yargının dijitalleşmesi de 2021 yılı içinde hız kazanmıştır. COVID-19'un patlak vermesi ve önlemlere uyulması gereği nedeniyle ilgili adli süreçlerin dijital olarak takip edilmesine izin verilmiştir. Temmuz 2020'de parlamento, idari ve ceza davaları da dahil olmak üzere çevrimiçi mahkeme duruşmalarını başlatmak için Bulgaristan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda değişiklikler yapmıştır (KPMG, 2021).

Önemli bir diğer başlık olarak Bulgaristan Enerji Kanunu, küçük yenilenebilir enerji kaynakları için destek içerecek ve dolaylı idari engelleri kaldırarak şekilde değiştirilmiştir. Kapasitesi 0,5 MW ile 1 MW arasında olan yenilenebilir projeler için prim modeli, Kasım 2020'de Enerji Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle yeniden düzenlenmiştir. Küçük yenilenebilir projelerin getirilmesi, 2019'da 1 MW'ın üzerindeki projeler için garantili tarifelerin yerini primlerin almasından sonra gelmiştir. Bu rakam 2018'de 4 MW'ın üzerindeki projeler için geçerliydi.

Enerji piyasasının daha fazla serbestleşmesi, yenilenebilir kaynakların kullanılması için daha güçlü teşviklerin sağlanması bu planlarla hedeflenen hususlar arasındadır (Forster, 2021).

2021 içerisinde rekabet gözlemcisi CPC, Eurohold'un Bulgar enerji şirketi CEZ'in varlıklarını satın almasını onaylamıştır. Gündemdeki yerini koruyan ve yıllarca süren tartışmalar sonunda, 2019'daki ilk CPC kararından bugüne süreç de tamamlanmış oldu. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), 335 milyon euroyu desteklemek için Eurohold'a 60 milyon euroluk bir kredi üzerinde de anlaşmaya varmıştır. Enerji alanında modernleşmenin yanı sıra dijitalleştirme ve iyileştirilmiş yönetim bu süreçte esas olan vurgu olarak da sık sık söylemlerde yer almıştır (European Bank, 2021).

Yine 2021 içinde Bulgaristan'ı Sırbistan'a bağlayan yeni bir gaz hattı projesi de başlatılmıştır. 2018 yılında duyurulan ve yapımının 2021 yılı sonunda başlaması öngörülen proje, hükümetin enerji güvenliğini sağlama ve kaynakları çeşitlendirme planlarıyla uyumlu olarak görülmüştür. 85 milyon euroluk bağlantı, bölgesel önemi nedeniyle AB ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan finansman alan Bulgartransgaz tarafından işletilecektir. Bu proje iki ülke arasında 2021'de faaliyete geçen ve TürkAkım projesinin bir parçası olan başka bir ara bağlantıyı tamamlayacaktır (Forster, 2021).

Kayda değer bir diğer düzenleyici değişiklik, toptan doğal gaz satıcıları için lisans verilmesidir. Bulgar Atık Yönetimi Kanunu, daha iddialı geri dönüşüm hedeflerini içerecek şekilde güncellenmiştir. 2022'nin başında yürürlüğe girecek olan değişiklikler, ambalaj atıkları için artan geri dönüşüm hedeflerini ve bunlara ulaşmak için aşamalı bir programı kapsamaktadır. 2030 yılına kadar ambalajlı atıkların yüzde 70'inin geri dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Ayrıca ambalajlı atık üreten tüm kuruluşlar artık yasaya uymakla yükümlüken,

fabrikaların bu tür atıkları toplamak ve ayırmak için yeterli altyapıya sahip olmaları beklenmektedir (Kairakov, 2021).

2021 Yılı Seçimleri ve Değişim

Bulgaristan, COVID-19 salgınıyla mücadele edecek, artan enerji fiyatlarıyla başa çıkacak ve yolsuzluğu ortadan kaldıracak bir hükümet kurma umuduyla 2021 yılında parlamento seçimlerine gitmiştir. Seçimler öncesinde hiçbir partinin salt çoğunluğu kazanması beklenmiyordu ve AB'nin en yoksul üye devletlerinden biri olan ülkenin parçalanmış bir parlamentoda zorlu koalisyon görüşmeleriyle karşı karşıya kalması muhtemel gözüküyordu.

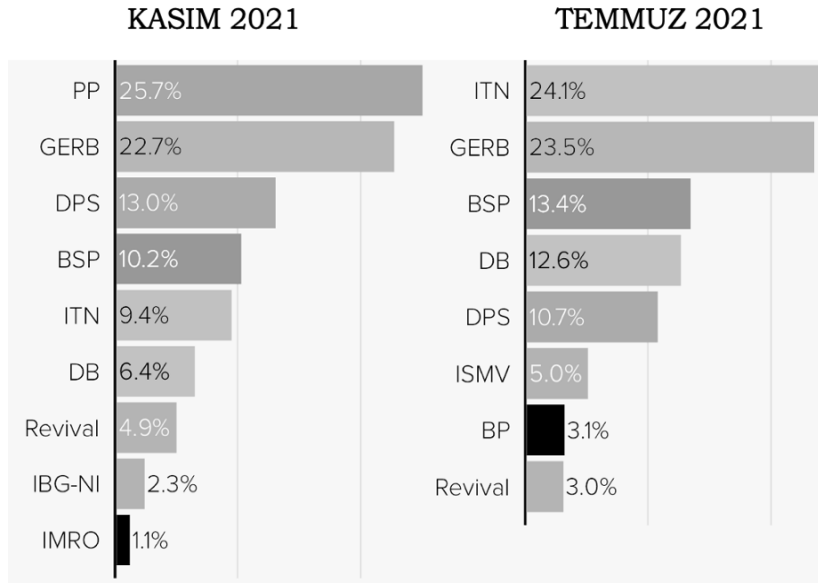
Yeni ve güçlü bir hükümetin kurulamaması, Bulgaristan'ın 2024 yılına kadar euro para birimine geçme planını yavaşlatabilecek bir ciddiyete ve yüksek enerji maliyetlerinin tüketiciler üzerindeki etkisini hafifletecek önlemleri geciktirebilecek bir niteliğe sahipti. Eski Başbakan Boyko Borisov'un merkez sağdaki Avrupalı Gelişimi için Yurttaşlar (GERB) partisi, yaklaşık %24 destek konusunda kamuoyu yoklamalarında önde gidiyordu, ancak açık bir şekilde ittifakları yoktu. Yolsuzluk ve sosyalistler ile mücadeleye odaklanan yeni bir merkez parti olan Değişime Devam Partisi (PP), %15-16 ile onu takip ediyor gözüküyordu (Bankov, 2021).

Seçmenlerin sürdürülebilir bir koalisyonun oluşacağına dair umutları, Nisan ve Temmuz aylarında yapılan seçimlerden sonra yeni bir hükümetin kurulmasını engelleyen siyasi farklılıklar ve rekabetler nedeniyle gölgede kalmıştır. Bulgaristan seçimlerinde uzun süredir baskın olan sorun, kişi başına GSYİH'nin AB ortalamasınının 7 milyonluk Balkan ülkesinde en düşük oranlara sahip olması ve yaygın olarak vurgulanan yolsuzluktur (Tcherneva, 2021). Yeni kurulun PP, özellikle yolsuzluğa vurgu yaparak Borisov'u iktidardaki on yıl boyunca yolsuzlukla mücadele etmek için yeterli çabayı göstermediği için eleştirerek büyük destek toplamıştır. 2020'de Borisov hükümetine

yolsuzluk karşıtı protestoların ardından gelen tepkiler üzerine iktidarın devamlılığı sağlanamamıştır.

Bulgaristan'da 2021 yılı içinde hem Nisan hem de Temmuz aylarında yapılan seçimler sonucunda hükümet kurulamamış ve üçüncü seçim 14 Kasım'da gerçekleştirilmiştir. Bu seçim, yeni kurulan PP'nin ilk seçimlerinde (67 sandalye) oyların yüzde 25,7'sini alarak zafere ulaşmasını sağladı. Boyko Borisov'un partisi GERB oyların yüzde 22,7'sini (Temmuz 2021'e göre yüzde -0,8) ve 59 sandalye (Temmuz 2021'e göre -4 sandalye) alarak az farkla geride kaldı. Haklar ve Özgürlükler Hareketi (DPS) yüzde 13 oy (Temmuz 2021'e göre yüzde +2,3) ve 34 sandalye (Temmuz 2021'e göre +5 sandalye) ile üçüncü parti oldu (Gotev, 2021).

Grafik 1: 2021 Seçim Sonuçları

Kaynak: Politico, 2021.

2021 yılında seçim gündemi ile Bulgaristan'ın COVID-19 aşısı hamlesi önemli ölçüde yavaşlamıştı ve Delta varyantının Avrupa'ya yayılmasıyla dördüncü dalga endişeleri ülkede yine

paniği ve protestoları beraberinde getirmiştir. Bu durum seçimlere katılım oranlarını da etkilemiştir. Seçmen katılımı yüzde 38'lerde kalmıştır. Karşılaştırma yapmak gerekirse, Nisan 2021 seçimlerinde seçmen katılımı yüzde 49,1'di. Parlamenter bir anayasal cumhuriyete dayalı ülke 240 sandalyeli tek bir parlamentoya (Ulusal Meclis) sahiptir. Parlamenterler dört yıllık bir süre için seçilmektedir. Parlamentoya girmek için yüzde 4 oy barajının bulunduğu ülkede seçimlere katılım genellikle düşük seyretmiştir. Yine 2017'deki son parlamento seçimlerine nüfusun yalnızca yüzde 54'ü katılmıştır (European Movement, 2021).

14 Kasım'da Bulgaristan'da parlamento seçimlerine paralel olarak cumhurbaşkanlığı seçimleri de gerçekleştirilmiştir. Sekiz ay içinde ülkede üçüncü kez parlamento seçimleri yapılmıştır. Daha önce yapılan anket sonuçları ile tutarsız bir sonuç da ortaya çıkmış ve yedi parti temsil edilmek için gereken yüzde dört engelini aşabilmiştir. Bazı köklü partiler sadece iki ay önce oluşturulan yeni partilerin gerisinde kalmıştır. PP, Bulgaristan için daha ilerici ve pragmatik bir vizyonun ana hatlarını çizerek eskiden baskın olan merkez sağ GERB'i ikinci sıraya itmeyi başarmıştır. Bu, siyasi manzaranın biraz daha sola kaymasına da sebep olmuştur (Tsolova, 2021).

Genel olarak, Kasım ayında yapılan seçimler üç önemli göstere ortaya koymuştur. Birincisi, Bulgaristan seçimlerdeki beklenmedik sonuçlar ile karakterize bir ülke olmaya devam etmiş ve sürprizlere açık bir siyasi alana sahip olduğunu kanıtlamıştır. PP, son on yılda ülkenin en etkili lideri olan eski Başbakan Boyko Borisov'un elinden iktidarı almayı başarmıştır. Yeni parti, geçici kabinenin önde gelen üyeleri olarak görev yapan Harvard'da eğitim almış ekonomistler Kiril Petkov ve Asen Vasilev etrafında aceleyle inşa edilmiş lakin büyük bir atılım gerçekleştirmiştir. İkincisi, eski bir Hava Kuvvetleri Generali olan Başkan Rumen Radev geniş bir desteğe sahip olmaya devam etmiştir. Bu durum da göz ardı edilmemelidir. Radev,

Kasım'daki başkanlık seçimlerinin ikinci turunda yeniden seçilmesiyle konumunu ve önemini teyit etmiştir. Radev, esas olarak dış politika ve güvenlik politikasıyla sınırlı bir görev olan başkanlık koltuğunda beş yıl daha görevine devam edecektir. Nisan ve Temmuz aylarında yapılan iki sonuçsuz parlamento seçimlerinin ardından seçmenler, Radev'in siyasi açmazı ele alış biçimini benimsemiş görünmüştür. Üçüncüsü, Kasım seçimlerinde seçmen katılımı Temmuz ayı ile aynı seviyede kalmıştır. Tarihi bir düşüklükle seyreden katılımcı sayısı yüzde 40'ın biraz üzerindeydi. Kasım ayının ortasında, günlük ölümlerin 200-300'e ulaştığı şiddetli salgın sırasında, insanlardan üç kez oy kullanmalarının istenmesi elbette sandıklara da yansımıştır. Özellikle yurtdışındaki seçmenler, 68 ülkede rekor katılım ile hiç olmadığı kadar aktif olmuştur. Seçimler, Bulgar diasporasının özellikle Avrupa ve Türkiye'de Bulgar siyasetini yakından takip ettiğini doğrulamıştır. Türkiye'den gelen oylar her zamanki gibi Mustafa Karadayı liderliğindeki DPS'ye giderken, Avrupalı ve Kuzey Amerikalı gurbetçiler PP'yi destekleme eğilimi göstermiştir (Gotev, 2021; Tsolova, 2021).

Seçimler Geride Kalırken İç ve Dış Dinamikler

Bulgaristan'da 2021'de yoğun bir şekilde gözlenen yolsuzluk skandalları, yargıdaki yozlaşmayla da birlikte gündemdeki hoşnutsuzluğu körüklemiş ve güçlü oligarklar ile hükümet yetkilileri, güvenlik servisleri ve organize suç şebekeleri arasındaki belirsiz bağlantıları sık sık gündeme getirmiştir. Hükümet karşıtı protesto dalgaları 2021'de Stefan Yanev'in geçici hükümeti tarafından Borisov hükümetinin uygulamalarına yönelik aktif soruşturmalar ile devam etmiş ve olayların görünenden daha derin olduğu da ortaya çıkmıştır.

2021 Nisan seçimleri öncesinde güçlü siyasi alternatiflerin olmayışı nedeniyle yeniden yükselen GERB'in popülerliği, son iddiaların ardından yeniden düşüşe geçmiştir. GERB ve Böyle

Bir Halk Var Partisi (ITN)'nin çıkmazda oluşu ve Bulgaristan Sosyalist Partisi (BSP)'nin de geride kalmasıyla, erken seçimlerden hangi koalisyonun çıkacağını tahmin etmek zorlaşmış ve toplumsal bir karamsarlığa da neden olmuştur. Bu durum AB raporlarına ve gündemine de yansımıştır. GERB'in önceki koalisyon ortağı ve faşist bir yapı olarak nitelenen United Patriots (UP), artan toplumsal baskı nedeniyle tekrar gündemde yer edinmiştir (European Movement, 2021; Gotev, 2021). GERB karşıtı partiler böyle bir koalisyonu mümkün olduğunca hızlı ve güçlü bir şekilde engellemek için birbirlerinin söylemlerini de zaman zaman desteklemiştir.

Çalkantılı bir şekilde seçim süreci devam ederken önemli bir Karadeniz ülkesi ve 2004'ten beri NATO üyesi olan Bulgaristan, NATO'nun güneydoğu kanadında önemli bir müttefik olduğunu hatırlatmaya çalışmıştır. Bulgaristan, NATO'nun Afganistan'daki misyonuna asker göndermiş ve Irak'taki NATO eğitim misyonuna katılmıştır (Balkan Insight, 2021). ABD ve Rusya arasında Ukrayna özelinde devam eden gerilim düşünüldüğünde, Rusya'nın Bulgaristan'daki siyasi ve ekonomik etkisi önemlidir. Mart 2021'de Bulgaristan, AB ve NATO hakkında gizli belgeleri Sofya'daki Rus büyükelçiliğine iletmekle suçlanan altı savunma ve istihbarat yetkilisini tutuklamıştır.

Haziran 2021'de ABD, Küresel Magnitsky Yasası uyarınca yolsuzluklar nedeniyle üç Bulgar yetkiliye ve 64 kuruluşa yaptırım uygulama kararı almıştır. Yaptırım uygulanan isimlerden biri olan Vassil Bozhkov'un Dubai'de olduğu düşünülmektedir ve hala "Bulgarian Summer" hareketine önderlik etmektedir. Benzer bir konumda olan isimlerden birisi de DPS'den Delyan Peevski'dir (Prince, 2021).

Avrupa'daki gelişmelere bakıldığında Bulgaristan, 2017 yılında komşu Kuzey Makedonya ile uzun süredir devam eden anlaşmazlıkları sona erdiren önemli bir dostluk anlaşmasına

imza atmıştı. Ancak 2021 yılı geride kalırken Bulgaristan, Bulgarcanın türevi olarak gördüğü Makedonca diline atıfta bulunulmasına itiraz ederek, Kuzey Makedonya ile AB üyelik müzakerelerinin başlatılmasını onaylamayı reddetmiştir (Hajdari, 2021).

Diğer taraftan, Rusya Federasyonu'nun Kırım'da büyük ölçüde artan askeri varlığının ardından Karadeniz'deki jeopolitik sürtüşme, buna eşlik eden enerji sektöründeki rekabet, Bulgaristan'ı Güneydoğu Avrupa'daki birkaç önemli çekişme alanından biri yapmaktadır. AB ve NATO için riskler, Bulgaristan'ın parlamenter krizinin derinleşmesi ve siyasi sistemi genel olarak zora sokması ile artmaktadır. Brüksel'deki karar alıcıların AB'nin Polonya ve Macaristan ile ilişkilerinde yönetmek zorunda kaldıkları sorunlarla kıyaslandığında Sofya'daki siyasal sorunlarda derinleşme isteği çok azalmıştır.

2022 yılına girerken AB'ye üyeliklerinde 15. yılı geride bırakan Bulgaristan, Romanya ile benzer özellikler göstermiştir. İki eski komünist devlet, diğer eski Demir Perde Doğu Avrupa ülkelerinin 2004'teki ana katılım dalgasından yaklaşık üç yıl sonra AB üyesi olmuşlardı. Romanya ve Bulgaristan son 15 yılda, yaşam standardında yavaş ama istikrarlı bir yükseliş göstermiş ancak ihtiyaç duyulan revizyonlar açısından kamu hayatının tüm alanlarında beklenen performansları sergileyememiştir. Eski ve katı bürokratik sistemlerinin yanı sıra, Avrupa fonlarını da içine alacak şekilde devam eden yolsuzluk ve rüşvet kültürü bu ülkelerin AB içindeki varlık nedenlerini gölgelemiştir. Yine de Bulgaristan AB'den milyarlarca euro içeren fonlardan yararlanmış ve yeni altyapıların inşa edilmesinde üyelik süreci önemli kazanımlar sağlamıştır (Gherasim, 2022).

Hem Bulgaristan hem de Romanya, AB'deki en düşük maaş standartlarına sahip olmalarına rağmen, GSYİH'leri nispeten büyümüştür. Bulgaristan için bu rakam üyelik süreci itibariyle

iki katına, Romanya için ise neredeyse üç katına çıkmıştır. Bununla birlikte, her iki ülke de ücretler, ulaşım altyapısı, sağlık ve eğitim açısından AB liginde son sıralarda yer almaya devam etmektedir. 2021 yılı geride kalırken Bulgaristan, AB'nin en yoksul üyesi olmaya devam etmekte ve onu Romanya izlemektedir. Her iki ülkede iş verimliliği ve rekabet gücü en düşük seviyede seyrederken, sağlık sistemleri Euro Health Consumer Index (2018) verilerine göre son yıllarda sürekli olarak AB'nin en kötüsü seviyelerindedir.

Dış Dinamikleri Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Yorumlamak

2021 yılı Bulgaristan için uluslararası ilişkiler açısından daha dinamik ve bir o kadar zor bir yıl olmuştur. Zorluklar, esas olarak ülkenin jeopolitik gerilimlerin arttığı bir bölgede olması gerçeğinden de kaynaklanmaktadır. Güneydoğu Avrupa ve Karadeniz Bölgesi son yıllara damga vurmuştur. Bulgaristan'ın temel dış politika öncelikleri iç politikadaki öncelikler nedeniyle değişikliğe uğramamıştır. Ülkenin Avrupa-Atlantik yönelimi ve hem AB hem de NATO üyeliği ile bağlantılı konular odak açısından uzak coğrafyalara yönelmesini de zorlaştırmaktadır. Ülkenin dış politikasında ABD özel bir yere sahiptir. Jeopolitik açıdan ise geleneksel ve tarihsel olarak bağlı olduğu Rusya ile karmaşık ilişkilere sahiptir.

Karmaşık ilişkiler bütününde Ukrayna'da artan tansiyon ve Karadeniz bölgesinde ABD ile Rusya arasında jeopolitik mücadelenin yoğunlaşması Bulgaristan'ı stratejik açıdan son derece önemli bir ülke haline getirmektedir. Bulgaristan'ın NATO üyeliği ve ağırlıklı olarak transatlantik siyasi yönelimi, ülkeyi ABD'nin Güneydoğu Avrupa ve Karadeniz bölgesindeki en önemli ortaklarından biri yapmaktadır. Bu durum özellikle "Defender Europe 2021" adlı en büyük NATO askeri tatbikatlarından birinin yer aldığı girişimde de kendini göstermiştir. 2021 Mayıs ortasından Haziran ortasına kadar

Bulgaristan, Almanya, Romanya, Macaristan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk silahlı kuvvetlerinin operasyonel yeteneklerini geliştirmek için bir dizi çok uluslu askeri tatbikata ev sahipliği yapmıştır (Kandilarov, 2021; CRS Reports, 2021).

ABD'nin Karadeniz bölgesindeki stratejik planlarında Bulgaristan'ın önemi, NATO'nun Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı Orgeneral Tod Wolters'ın Aralık 2021'in ortasında ittifakın bölgeye ilave asker konuşlandırması gerektiği vurgusuyla açıkça dile getirilmiştir. Rusya'nın Ukrayna sınırındaki askeri yoğunluğu da bu yorumlarda etkili olmuştur ve şu anda bölgenin en önemli gündemi bu sıcak gelişmedir. Bulgaristan Savunma Bakanı Stefan Yanev bu söylemler karşısında ülkede NATO askerleri konuşlandırmaya gerek olmadığını altını çizmiştir (Reuters, 2021).

Bulgaristan'ın ABD ile stratejik ilişkilerinin bir diğer önemli yansıması, ABD'nin Karadeniz bölgesinde Rusya ve Çin'e karşı jeopolitik stratejisinin bir parçası olan Üç Deniz Girişimi (Three Seas Initiative-3SI) adlı stratejik girişime aktif katılımıdır. Bulgaristan, yılın en önemli uluslararası etkinliği olan 3SI'nin altıncı zirvesine 8-9 Temmuz 2021'de ev sahipliği yapmıştır. Bu zirvenin temel konusu "3SI: Daha Güçlü, Birleşik ve Rekabetçi Bir Avrupa'ya Giden Yol" şeklinde belirlenmiştir. Toplantıya farklı bölgelerden delegasyonlar, Avrupa Komisyonu, Almanya, Birleşik Krallık ve ABD'nin yanı sıra 12 üyenin de üst düzey temsilcileri katılmıştır (Davlashelidze, 2021).

ABD Kongresi'nden bir delegasyon, 3SI'ye desteğini göstermek ve ayrıca Bulgaristan'ın liderleri ve halkıyla ortak değerleri, çıkarları hakkında iletişim kurmak için ülkeyi ziyaret etmiştir. Ayrıca 3SI'nin bölgedeki enerji çeşitliliğine ve ABD'nin pozisyonuna göre ülkenin sürdürülebilir kalkınması için önemli olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki altyapı bağlantılarının geliştirilmesi katkısına dikkat çekilmiştir. 23-25 Ağustos 2021 tarihlerinde ABD Kongresi'nden ikinci bir heyet,

bölgedeki savunma ve güvenlik, ekonomik ortam ve daha geniş ikili ilişkiler konularında hükümet yetkilileriyle görüşmek üzere Bulgaristan'ı tekrar ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, ABD-Bulgaristan stratejik ortaklığının ABD hükümeti ve bölge güvenliği açısından önemini altını çizmiştir ve esasında bu trafik önemli bir odak haline gelen Bulgaristan'ın durumunu da perçinlemiştir (Kim, 2021; Davlashedidze, 2021).

ABD ile ilişkilerini ziyaretlerle artıran ülke Rusya ile karmaşık ve zor bir ilişkiye sahip olduğu görüntüsü vermektedir. 2020 yılında Varna'da bir NATO deniz koordinasyon merkezinin kurulması, bölge dışından katılımcılarla geniş çaplı ortak askeri tatbikatların yapılması ve Rusya ile ilgili düşman imajının kullanılması Bulgaristan ile Rusya arasındaki tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Karşılıklı güvensizlik, Bulgaristan'ın Rusya'yı casuslukla suçladığı bir dizi diplomatik skandala yol açmıştır. 2020'de Bulgaristan, Rus vatandaşlarını casusluk suçlamasıyla dört kez istenmeyen kişi ilan etmişti ve 2021'in başında iki Rus diplomatın da casusluk suçlamasıyla ülkeyi terk etmesini istemiştir (Russian News Agency, 2021).

Mart 2021'de Bulgaristan ile Rusya arasındaki ilişkiler, iki ülke arasında yeni diplomatik gerilimlere yol açan bir casusluk skandalı ile yeniden sarsılmıştır. Bulgar savcıları ve Devlet Ulusal Güvenlik Dairesi; Savunma Bakanlığı ve Askeri İstihbarat Teşkilatı için çalışan altı yetkilinin Rusya için casusluk yaptıkları şüphesiyle tutuklandığını duyurmuştur. NATO askeri teknolojisi ve stratejik planlarıyla ilgili gizli bilgileri aktarmakla suçlanan yetkililer gündemde yer edinmiştir. Bundan kısa bir süre sonra Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı, Rus büyükelçiliğinin iki sekreterini istenmeyen kişi ilan etmiş ve 72 saat içinde ülkeyi terk etmelerini istemiştir (Lister ve Santos, 2021).

Esasında, Bulgaristan'ın Rusya ile iyi ilişkileri sürdürmek konusunda hala güçlü bir ekonomik çıkarının da olduğu söylenebilir. Gerginliğin kaynağı daha çok ABD merkezli gibi

gözükmektedir. Bulgaristan'ın enerji konusunda dışa bağımlı oluşu ve ülkenin önemli bir ham petrol ve doğal gaz tedarikçisi olan Rusya'ya bağımlı olması önemli bir paradoks oluşturmaktadır.

2021'de Bulgar dış politikasının en önemli ve öncelikli alanlarından biri de Batı Balkanlar olmaya devam etmiştir. Kuzey Makedonya'nın ve Arnavutluk'un özellikle AB üyelik müzakerelerinin başlamasını engelleme konusunda tüm yıl boyunca görüşler bildirilmiştir. 2021'de Bulgaristan, bir uzlaşma fırsatı arayarak Kuzey Makedonya ile aktif olarak müzakere etmeye devam etmiştir.

20 Mayıs 2021'de Portekiz Dışişleri Bakanı Augusto Santos Silva ve AB Komşuluk ve Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Oliver Varhelyi, Bulgaristan'ın Üsküp'ün AB entegrasyonu konusunda tutumunu kırmak amacıyla yetkililerle bir dizi görüşme yapmıştır. Bulgaristan'ın cevabı, "2017'den itibaren komşuluk anlaşmasının uygulanması kilit bir öneme sahip olmaya devam ediyor" şeklinde olmuştur. Kuzey Makedonya'dan Başbakan Zoran Zaev başkanlığındaki resmi bir heyet tarafından ziyaret edilen Bulgaristan duruşundan ödün vermek istemeyen bir profil çizmiştir (Adela, 2021).

6 Ekim 2021'de Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Radev, Kuzey Makedonya Başbakanı Zoran Zaev, Almanya Eski Başbakanı Angela Merkel ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron arasında yapılan görüşmeden sonra bir çıkış yolu aranmıştır. Bulgaristan, Kuzey Makedonya konusunda nispeten AB baskısı altında kalmıştır. Bulgaristan, Üsküp için AB müzakerelerine itirazını geri çekmeden önce üç talep sıralamıştır. Birincisi, Makedon Bulgarlarına diğer gruplarla birlikte eşit davranmak ve anayasada yer almalarını sağlamaktır. İkinci talep, Kuzey Makedonya'daki Bulgarların Makedon nüfusu içindeki net sayısının ortaya koyulmasıdır. Üçüncüsü Kuzey Makedonya, Yunanistan ile yapılan anlaşmada

olduğu gibi “tarihi gerçeği” kabul edecek ve Makedon ders kitaplarında Bulgaristan'a karşı nefret aşılamayacaktır (Kolekevski, 2021).

Aralık 2021'in ortasında, Doğu Ortaklığı Girişimi'nin altıncı zirvesi sırasında Bulgaristan, Üsküp'teki ablukayı kaldırmaya henüz hazır olmadığını belirtmiştir. Yıl sonunda Başbakan Kiril Petkov, Sofya'nın vetosunu kaldırmasına ve Kuzey Makedonya'nın AB üyelik müzakerelerinin başlamasına yardımcı olacak hızlı ve yeni bir süreç vaat etmiştir (Adela, 2021, Kolekevski, 2021).

Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkilere bakıldığında nispeten gergin bir yıl geride bırakıldı diyebiliriz. 21 Kasım'daki Bulgaristan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turu öncesinde, seçimlere Türkiye'nin müdahale ettiği iddialarına ilişkin karşılıklı protestolarla ortam gerilmiştir. Bulgaristan'ın parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini aynı anda düzenlediği 14 Kasım'daki oylamaya katılan Türkiye'deki Bulgar vatandaşlarının sayısı, önceki iki genel seçime kıyasla ciddi bir şekilde yüksektir ve Bulgar siyasetçiler Ankara'ya gelişmelere müdahale etmemeleri yönünde çağrılarda bulunmuştur.

Bulgaristan İçişleri Bakanı Boyko Rashkov bir brifingde, Türkiye'nin Bulgaristan'daki seçimlerin ilk turundaki davranışının içişlerine müdahale olarak yorumlanabileceğini belirtmiştir. Rashkov, Türk medyasının ilk kez bir Türk cumhurbaşkanı adayının çıkacağı seçimlere kitlesel katılım çağrısında bulunduğunu, DPS lideri Mustafa Karadayı için kampanya yürüttüğünü belirtmiştir. DPS, Türkiye'den 80.000'in üzerinde oy almıştır. Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı, Türkiye büyükelçisini çağırarak ve yetkililerin, Türk siyasi liderlerin, gurbetçi örgütlerin ve medyanın seçim kampanyalarına etki etmesine ilişkin örnekler sunmuş ve Türk siyasilerin bir parti lehine oy kullanma yönündeki çağrılarını dikkat çekmiştir. Bulgar tarafı, 21 Kasım

2021'de yapılacak Bulgaristan Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçimlerinin ikinci turunda, Türk kurum ve yetkililerinin Bulgaristan'daki seçim süreciyle ilgili propaganda eylemlerinden ve siyasi mesajlarından kaçınacağı beklentisini özellikle dile getirmiştir (Nikolov, 2021).

Kasım ayının son günlerinde bazı milliyetçi Bulgarlar, seçimlere müdahale edildiği iddiasını protesto etmek için Sofya'daki Türkiye büyükelçiliği önünde toplanmıştır. Facebook üzerinden organize edilen eylem, "Bulgaristan Ankara'nın ikinci tura müdahalesine isyan ediyor" başlığıyla gündeme gelmiştir. Aynı günlerde Türkiye, Bulgaristan'ın Türkiye'deki büyükelçisi Angel Cholakov'u Türk Dışişleri Bakanlığı'nda acil toplantıya çağırarak gelişmelere yanıt vermiştir. Toplantıda Türk tarafı, ülkedeki resmî kurumların Bulgaristan'ın içişlerine müdahale ettiği ve Bulgaristan seçimleri sırasında seçmenleri yönlendirdiği yönündeki iddiaları reddetmiştir. Türkiye ayrıca, Türk büyükelçisinin Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı'na çağrılmasının asılsız iddiaların gündeme alınması sonucunda gerçekleştiğini beyan etmiştir. Ayrıca Türkiye'deki oylamanın Bulgaristan iç siyasetinde kötüye kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir. Böylece Bulgaristan büyükelçisine bir nota da verilmiştir (Koseva, 2021).

Bu gelişmeler yaşanırken Bulgar sınır polisi, Türkiye'den giren otobüs ve diğer araçlarda ayrıntılı incelemeler yapmaya başlamıştır. Aramalar, 19 Kasım akşamından başlayarak Türkiye'den Bulgaristan'a giden trafiği de engellemiştir. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı operasyonların yasadışı mal ithalatını engellemeyi amaçladığını iddia etmiştir. Türkiye, cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci turunda Türkiye'de yaşayan Bulgarların ülkeye girmesini ve oy kullanmasını engellemek amacıyla bu girişimlerin başlatıldığını iddia etmiş ve kriz tırmanmıştır (Kandilarov, 2021).

Bulgar siyaseti içerisinde içişlerine Türkiye müdahalesinin olduğu mesajları yeni değildir. 2017'de Bulgaristan, Türkiye'nin başka bir Türk yanlısı partiyi desteklediği yönündeki benzer suçlamalar nedeniyle Ankara'daki büyükelçisini geri çekmişti. Mart 2021'de Bulgaristan, bir Türk bakanın İstanbul'da Sorumluluk, Özgürlük ve Hoşgörü için Demokratlar Partisi (DOST) adına kampanya yürüttüğüne dair haberlerin ardından Türk büyükelçisini çağırmıştır. Lütfi Mestan'ın liderliğini yaptığı DOST, Bulgaristan'daki Türk seçmenler arasında nispeten popüler partiler arasında yer almıştır. Özellikle DPS Bulgaristan Türk toplumunda hatırı sayılır bir desteğe sahip olmuştur. Haziran 2021'de DPS lideri Karadayı, TBMM Başkanı Mustafa Şentop'a "Türkiye bizim vatanımızdır" ifadelerini kullandığı için Bulgaristan Cumhurbaşkanı Radev tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Radev, Türkiye'nin iyi bir komşu olduğunu belirtmiş, ancak ilişkilerin eşitlik, saygı ve içişlerine karışmama temelinde olması gerektiğini özellikle vurgulamıştır (Nikolov, 2021; Kandilarov, 2021).

Diplomatik gerginlik esasında Bulgaristan açısından Türkiye ile sınırlı değildir. Türkiye ile sorunların yaşandığı tarihlerde Cumhurbaşkanı Radev'in Kırım'ı "şu anda Rus toprakları" olarak nitelendirdiği ve Brüksel'i Rusya ile diyalogu yeniden kurmaya çağırdığı ortaya çıkmıştır. Radev zafer konuşmasında Bulgaristan'ın NATO müttefikleriyle yakın ilişkiler sürdüreceği sözünü vermiş, ancak Rusya ile pragmatik bir ilişki içerisinde olma çağrısını da eksik etmemiştir. Kasım ayında Bulgaristan'ın Kiev büyükelçisi Ukrayna Dışişleri Bakanlığı'na çağrılmış ve kendisine Ukrayna Hükümeti'nin Radev'in Kırım ile ilgili yanlış ve kabul edilemez açıklamaları hakkında düşünceler belirtilmiştir. Radev'in sözlerinin Ukrayna ile Bulgaristan arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmadığı ve Sofya'nın uluslararası kabul görmüş sınırlar içinde Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü destekleyen resmi tutumuyla keskin bir çelişki içinde olduğu vurgulanmıştır. Ukrayna Dışişleri Bakanlığı Radev'in

açıklamalarını düzeltmesini beklediğini belirtmiştir (AP News, 2021).

Avrupa Komisyonu, Radev'in Kırım ile ilgili açıklamalarından sonra "Avrupa'nın Kırım konusundaki tutumu 2014'ten beri çok net" şeklindeki mesajını iletmiştir. AB ve 27 üye ülkesi açısından, Kırım'ın statüsü ile ilgili ortak karar çağrısı yapılmıştır. Bu çağrıda "Kırım, Rusya tarafından uluslararası hukuk kuralları hiçe sayılarak işgal edilen Ukrayna toprağıdır" ifadelerine yer verilmiştir (Sanders, 2021; AP News, 2021).

Cumhurbaşkanı Radev'in açıklamalarına ve çağrısına ABD'den de sert tepki gelmiştir. ABD'nin Sofya Büyükelçiliği'nden 22 Kasım'da yapılan açıklamada, "ABD, Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Radev'in Kırım'dan Rus olarak söz ettiği son açıklamalarından derin endişe duyuyor" ifadeleri kullanılmıştır. G7, AB ve NATO, Rusya'nın ilhak girişimine açık ve net mesajlar vermeyi sürdürmüş ve bu konuda Bulgaristan'a açık bir çağrıda bulunmuştur. Bu yaklaşım "Bulgaristan dahil hepimiz, Ağustos ayında Kırım Platformu Zirvesi'nde Kırım'ın Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçası olduğunu ve Rusya'nın yarımadayı yasadışı olarak ele geçirmesini ve işgalini meşrulaştırma çabalarını tanımadığımızı açıklamıştık" şeklinde bir çağrıya dönüşmüştür (Sanders, 2021; Kandilarov, 2021).

AB, ABD ve NATO'dan gelen tepkilerden sonra Rumen Radev'in ofisi, Cumhurbaşkanının "Kırım'ın ilhakının uluslararası hukuka aykırı olduğunu defalarca dile getirdiğini" belirten bir açıklamayla geri adım atmıştır. Hukuki açıdan Kırım'ın Ukrayna'ya ait olduğu ve ülkenin toprak bütünlüğüne verdiği destek dile getirilmiştir. ABD hükümetinin bu açıklamalar karşısında yanıtı gecikmemiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, "ABD, Bulgaristan Cumhurbaşkanı Radev'in Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün arkasında durduğunu doğrulayan ve Kırım'ın Ukrayna'ya ait olduğunu açıkça ortaya koyan tutumunun

netleştirilmesini memnuniyetle karşıladı” ifadeleri ile krizi sonlandırmıştır (Beals, 2021).

Sonuç ve 2021 Yılına Krizlerle Geçiren Ülkede Yeni Hükümetten Beklentiler

Bulgaristan'da altı yıldan fazla bir süredir düzenli bir hükümet olduğu söylenemez ve 2021'de ciddi bir siyasi krize yol açan üç parlamento seçiminden sonra, yılsonunda nihayet düzenli bir hükümete geçildi denilebilir. Eski başbakanın geçici kabinesinde ekonomi bakanı ve genç bir iş adamı olan PP'nin lideri Kiril Petkov önemli bir başarıya imza atmıştır.

Siyasi anlamda, Bulgaristan 2021'i de siyasi krizler ve hükümet eksikliği ile sonlandırmıştır. Kiril Petkov başkanlığında yeni hükümet nihayet seçilmiş ve ülke 2022'ye biraz daha ümitli bir şekilde merhaba demiştir. Halkın beklentisi istikrarlı bir yönetim, düzgün işleyen bir parlamento ve kurumlardır. Umutlar çoğunlukla, yeni hükümetin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişime her anlamda dokunabileceği yönündedir.

Petkov'u bekleyen önemli zorluklar farklı alanlara dağılmaktadır. Enerji, COVID-19 krizinin yönetimi ve 2022 RRF kapsamındaki fonların dağıtımı bunlar arasındadır. İlk acil görev tüm paydaşların; üreticiler, enerji dağıtıcıları ve sağlayıcıları, işletmeler ve tüketicilerin çıkarlarını dengelemek için sürdürülebilir bir çözümlerle enerji krizinin üstesinden gelmektir. İkinci acil görev ise enflasyonu kontrol etmek olarak belirlenmiştir. Büyük ölçüde uluslararası piyasadaki enerji fiyatları ile ilgili olsa da hükümetin bazı acil önlemler almasının beklenmesi sürpriz değildir.

Yeni hükümet, Bulgaristan ile Avrupa Komisyonu arasındaki RRF'nin ayrıntıları konusundaki görüş ayrılıklarını da derhal çözmelidir. Komisyon bir önceki RRF içeriğini reddetmiştir. Verilen sözlerin çoğu enerji sektörlerindeki reformlar ve

projelerle ilgilidir. Bunun yanında hukukun üstünlüğü vurgusu da sık sık yinelenmektedir.

Yeni hükümetin bir diğer görevi, COVID-19 krizini yönetmektir. Hükümet, parasal teşviklere dayanarak düşük aşı oranını artırmaya karar vermiştir. Aynı zamanda, bazı katı önlemlere karşı halkın direnişi artmaktadır ve COVID-19 Omicron dalgasında bile kabinenin tecrit uygulamasına başvurması pek mümkün görünmemektedir. Bu durum diğer AB üyesi ülkelerle kıyaslandığında Bulgaristan açısından en çaresiz tabloyu gözler önüne sermektedir.

Bir diğer hızlı görev de yolsuzluk alanında atılımlar gerçekleştirmektir. Yolsuzlukla mücadele söylemi ve vaatleri yeni hükümeti iktidara getirmiştir ve halk kesinlikle bu süreci takip edecektir. Bu konuda eskiye oranla basın daha bilinçlidir ve sosyal medyanın da etkisiyle önemli bir kitleye hitap edilmektedir. Toplum, önümüzdeki aylarda ikna edici kanıtlar görmeyi beklemektedir. En önemli vaat yolsuzluk ekseninde elbette yargısal reformdur. Meclis çoğunluğunun adalet ve yolsuzlukla mücadele alanında bir dizi yasayı acil olarak değiştirmesi beklenmektedir.

2021'de Bulgar dış politikasında ana hatlarıyla belirtilen önceliklerin ve eğilimlerin büyük olasılıkla 2022'de de değişmeyeceğini söyleyebiliriz. Bulgaristan bir taraftan ABD, diğer taraftan Rusya ve Çin arasındaki küresel mücadeleden etkilenmeye devam edecektir. Bu açıdan bakıldığında, Bulgaristan'ın NATO üyeliği ve ABD ile müttefik ilişkisinin özel bir önem taşıdığı Avrupa-Atlantik yönelimi, ülkenin dış politikası açısından önemini korumaya devam edecektir. Bölgesel planda, Bulgaristan'ın Kuzey Makedonya ile ilişkilerinin özel önem taşıdığı Batı Balkanlar'a yönelik politikası 2022 için ana konulardan biri olmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Adela, G. M. (2021). North Macedonia External Relations Briefing: Bulgaria Refuses to back down on Its Veto of the Macedonian EU Accession Talks. China-CEE Institute, 40(4). https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2021/06/2021er05_North-Macedonia.pdf.
- AP News (2021). US Concerned by Bulgarian President's Remarks about Crimea. <https://apnews.com/article/europe-russia-elections-ukraine-bulgaria-0f7e6ab431169ad26139219a6278f016>.
- Balkan Insight (2021). Afghanistan Pull-Out Allows Balkan Countries to Use Savings Elsewhere. <https://balkaninsight.com/2021/07/23/afghanistan-pull-out-allows-balkan-countries-to-use-savings-elsewhere/>.
- Bankov, P. (2021). What to Expect from the 2021 Bulgarian Parliamentary Election. LSE. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2021/03/24/what-to-expect-from-the-2021-bulgarian-parliamentary-election/>.
- Beals, M. (2021). US Voices 'Deep Concern' over Bulgarian President's Comments about Crimea. The Hill. <https://thehill.com/policy/international/582671-us-voices-deep-concern-over-bulgarian-presidents-comments-about-crimea>.
- Bulgarian National Bank (2021). Economic Review. https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_publication/pub_ec_r_2021_02_en.pdf.
- CRS Reports (2021). Bulgaria: An Overview, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11725/5..>

- Davlashelidze, M. (2021). The Importance of Joining the Three Seas Initiative for Georgia, Ukraine, and Moldova. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2021/10/the-importance-of-joining-the-three-seas-initiative-for-georgia-ukraine-and-moldova/>.
- Euro Health Consumer Index (2018). <https://healthpowerhouse.com/media/EHCI-2018/EHCI-2018-report.pdf>.
- European Bank (2021). Transition Report 2021-22.
- European Commission (2021). NextGenerationEU: Bulgaria Submits Official Recovery and Resilience Plan, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_5264.
- European Movement (2021). Bulgarian General Election November 2021. <https://www.europeanmovement.ie/bulgarian-general-election-november-2021/>
- Forster, R. (2021). In Bulgaria, A Cautionary Tale for the Energy Transition as Country Abandons Coal to Gas Switch. Bankwatch Network. <https://bankwatch.org/blog/in-bulgaria-a-cautionary-tale-for-the-energy-transition-as-country-abandons-coal-to-gas-switch>.
- Gherasim, C. (2022). 15 years on: How are Bulgaria and Romania doing in the EU? EUobserver. <https://euobserver.com/democracy/154137>.
- Gotev, G. (2021). 'Change Continues' is the Surprise Winner of Bulgarian Elections. Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/elections/news/change-continues-is-the-surprise-winner-of-bulgarian-elections/>.
- Hajdari, U. (2021). Tongue-tied: Bulgaria's Language Gripe Blocks North Macedonia's EU Path. Politico.

- <https://www.politico.eu/article/bulgaria-north-macedonia-eu-accession-talks-language-dispute/>.
- Kairakov, D. (2021). Bulgaria: Amendments to Waste Management Legislation Lead to New Labelling Requirements for Prepacked Goods. Schonherr. <https://www.schoenherr.eu/content/bulgaria-amendments-to-waste-management-legislation-lead-to-new-labelling-requirements-for-prepacked-goods/>.
- Kandilarov, E. (2021). Bulgaria external relations briefing: Overview of the Bulgarian International Relations in 2021. China-CEE Institute, 46(4). https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2022/01/2021er12_Bulgaria.pdf.
- Kim, A. B. (2021). US Support for 3 Seas Initiative is Smart, Strategic. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-support-3-seas-initiative-smart-strategic>.
- Kolekevski, I. (2021). Zaev Meets Macron, Merkel and Radev: Disputes Rooted in Past to be Settled While Looking to Future. MIA. <https://shqen.mia.mk/zaev-meets-macron-merkel-and-radev-disputes-rooted-in-past-to-be-settled-while-looking-to-future/>.
- Koseva, D. (2021). Tensions between Bulgaria and Turkey Escalate ahead of Bulgaria's Presidential Election Runoff. Intellinews. <https://www.intellinews.com/tensions-between-bulgaria-and-turkey-escalate-ahead-of-presidential-election-runoff-227629/?source=turkey>.
- KPMG (2021). Bulgaria Country Profile-2021. <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2018/07/european-tax-bulgaria-country-profile.html>.
- Lister, T. ve Santos N. (2021). How an alleged Russian spy ring stole NATO and EU secrets from Bulgaria. CNN. <https://edition.cnn.com/2021/03/24/europe/bulgaria-russian-spy-ring-cmd-intl/index.html>.

- Ministry of Finance of the Republic of Bulgaria (2021). Bulgarian Economy, Monthly Report.
- Nikolov, K. (2021). Bulgaria Accuses Turkey of Interfering in Its Internal Affairs. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bulgaria-accuses-turkey-of-interfering-in-its-internal-affairs/.
- OECD (2021). Bulgaria Economic Snapshot. <https://www.oecd.org/economy/bulgaria-economic-snapshot/>.
- Papazova, M. (2021). Implementation of the ECN+ Directive in Bulgaria: A Hope for Proactive Antitrust Enforcement. *European Competition and Regulatory Law Review*, 5(3), 221-225.
- Politico (2021). Bulgaria-2021 General Election. <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/bulgaria/>.
- Prince, T. (2021). U.S. Places Sanctions On Bulgarian Power Broker, Gambling Tycoon, Citing Influence Peddling. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. <https://www.rferl.org/a/bulgaria-sanctions-us-peeovski-boshkov-zhelyazkov-corruption/31287870.html>.
- Republic of Bulgaria National Statistical Institute (2021). Key Indicators for Bulgaria. https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/KeyInd_e/KeyInd2021-07_en.pdf.
- Reuters (2021). NATO General Wants Alliance Troops in Bulgaria, Romania. <https://www.reuters.com/world/europe/nato-general-wants-alliance-troops-bulgaria-romania-der-spiegel-2021-12-18/>.
- Russian News Agency (2021). Second Russian Diplomat Declared persona non grata Leaves Bulgaria. <https://tass.com/politics/1272899>.

- Sanders, D. (2021). The Black Sea Region Caught Between East and West, *The Journal of Slavic Military Studies*, 34(2), 202-225.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13518046.2021.1990561>.
- Stankova, T. ve Toneva, D. (2021). Renewable Energy as an Integral Part of the Bulgarian Energy Mix, *E3S Web of Conferences* 286. https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/62/e3sconf_terd2021_02011.pdf.
- Stereov, N. (2021). Economic Impact of COVID-19 Pandemic: Case of Bulgaria, *SHS Web of Conferences* 120. https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/31/shsconf_brd2021_02005.pdf.
- Tcherneva, V. (2021). Democratic Renewal in Europe: Bulgaria Joins a Growing Trend. *European Council on Foreign Relations*. https://ecfr.eu/article/democratic-renewal-in-europe-bulgaria-joins-a-growing-trend/?_cf_chl_tk=iT2oKWKdShVif.dX1XnD7c9nXAQ62EkymMSn.jyiw.k-1643562810-0-gaNycGzNB6U.
- Transparency International (2020). *Corruption Perceptions Index*.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>.
- Tsolova, T. (2021). Bulgarian President Radev Wins second Term on Anti-corruption Ticket. *Reuters*.
<https://www.reuters.com/world/europe/tired-rampant-graft-bulgarians-vote-presidential-election-2021-11-21/>.
- US Department of State (2021). *Investment Climate Statements: Bulgaria*. <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/bulgaria/>.

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya, Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenlidir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan

Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dilek KARADENİZ TOPAL

Dilek KARADENİZ TOPAL, 01.02.1992 tarihinde Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde doğdu. 1998 yılında Anadolu İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında Anadolu Ortaokulu'nu; 2010 yılında Adana Anadolu Kız Meslek Lisesi'ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programını tamamladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terörizm programında doktora eğitimine başladı.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Eda TUTAK; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans eğitiminden bölüm birinciliği ve yüksek onur derecesiyle mezun oldu. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını 2014 yılında tamamlayan TUTAK, 2021 yılında aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora derecesini aldı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Ar-Ge Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan TUTAK, halen bu üniversitede Yönetim ve Organizasyon Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır.

Esra ÇİL AYDOĞDU

28.01.1991 tarihinde Trabzon ili Ortahisar ilçesinde doğdu. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Toplumsal Güvenliğe Etkileri” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında başladığı doktora programına halen devam etmektedir.

Fevzi KIRBAŞOĞLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi’nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi –

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve "Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında doktora öğrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

Gökhan ÖÇALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harekât Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet görevine başlayan yazar, hâlihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Şube Başkanlığı'nda görevine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hakan ÜNAY

Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 2017'de tamamlamıştır. 2018'de Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde başladığı yüksek lisans eğitiminden 2022'de sınır duvarları üzerine yazdığı tezi başarıyla savunarak mezun olmuştur. Hâlihazırda Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora öğrencisidir. Göç ve sınır politikaları alanında araştırmalarını sürdüren yazar, Göç

Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nde 2019'dan bu yana araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını tamamlamıştır. 2014 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta olan Kınık, doktora eğitimine aynı üniversite ve anabilim dalında devam etmektedir. Doktora Tezi, “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırmaktadır.

İsmail KÖSE

1975 yılında Trabzon'da doğdu. Yakın Doğu Üniversitesi'nde devlet burslu olarak 1994 yılında başladığı Uluslararası İlişkiler lisans eğitimini 1999 yılı içerisinde Yüksek Onur derecesi ile tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2002 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2013 yılında "Cumhuriyet Tarihi Doktoru" unvanı ile mezun oldu. Aynı yıl Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasal Tarih Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2016 yılı başında naklen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne atandı. 2017 yılında Doçent oldu. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazan Çemrek, birçok

akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD’de Florida State University’de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware’da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware’da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan yazarın özel çalışma alanını Çin Dış Politikası oluşturmaktadır. Müge YÜCE, araştırma amacı ile daha önce Finlandiya Turku Üniversitesi ve Polonya Opole Üniversitelerinde bulunmuştur. Yazar iyi derecede İngilizce ve orta düzeyde Çince bilmektedir.

Rukiye PATAN

1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Patan şu anda tez aşamasındadır.

Süleyman TEMİZ

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Temiz, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Tokat'ta bulunan Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Cumhuriyet Tarihi BD'da tamamladı. Bununla birlikte 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri verdi. Bunun akabinde 2012 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı ve 2012'den 2018 yılına kadar Malezya'da bulunan Kuala Lumpur Türk Büyükelçiliğinde vazifesine devam etti. 2017 yılında International Islamic University Malaysia'dan doktora derecesini aldı. 2018 yılında görevini tamamladıktan sonra, Iğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde vazifeye başladı. Uzun süre güneydoğu Asya bölgesinde resmi vazifede bulunmuş olan Dr. Süleyman Temiz'in araştırma alanları, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği-ASEAN, Güneydoğu Asya Ülkeleri, Güneydoğu Asya Bölgeselciliği ve devletlerarası ilişkileridir.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora

eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Güntay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan Güntay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diplomasi, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

Yaşar SARI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesidir. Lisansını İstanbul Üniversitesi'nden, Yüksek Lisansını Old Dominion Üniversitesi ve Doktorasını Virginia Üniversitesi'nden aldı. ABD, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde ders verdi. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya üzerine akademik çalışmaları vardır.

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon